Imom al-Buxoriy

Buxoriy, Imom al-Buxoriy "asl ismi Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil ibn Ibrohim al Buxoriy"

(810.21.7, Buxoro — 870.31.8, Samarqand yaqinidagi Hartang qishlog?i) — islom olamining yirik mutafakkiri. Muhaddislar imomi, hadis ilmining sultoni deb ham yuritiladi.

Otasi Ismoil o?z davrining yetuk muhaddislaridan, Malik ibn Alasning shogirdi va yaqinlaridan biri bo?lib, tijorat ishlari bilan shug?ullangan. Onasi taqvodor, diyonatli, oqila ayol edi. Otasi vafot etgach, uning tarbiyasi volidasi zimmasiga tushgan. U 5-6 yoshidan islomiy ilmlarni, Muhammadning hadislarini o?rganishga va yodlashga kirishadi. Taniqli muhaddislar — Doxiliy, Muhammad ibn Salom Poykandiy, Muhammad ibn Yusuf Poykandiy, Abdulloh ibn Muhammad Masnadiy va boshqalardan saboq olgan. Azaldan muhaddislar safarga chiqishdan oldin o?z yurtidagi roviylardan birorta ham hadis qoldirmasdan yozib olgan bo?lishi va shundan keyingina boshqa shahar yoki mamlakatga safarga otlanishi mumkin edi.

Buxoriy 16 yoshga yetguncha, o?z yurtidagi mashoyixlardan hadis eshitib, yozib olib, xalifalikning turli viloyatlari tomon yo?l oladi. 825-yil Buxoriy onasi va akasi Ahmad bilan Makkaga kelib, haj ibodatini ado etadi. Onasi va akasini Buxoroga qaytarib, o?zi Makkada qoladi. Bu yerda faoliyat ko?rsatayotgan olimlarning ilmiy yig?inida qatnashadi. 827-yil Madinaga boradi. Madinadagi mashhur ulamolardan Ibrohim ibn Munzir, Mutrif ibn Abdulloh, Ibrohim ibn Hamza va boshqalar bilan muloqotda bo?lib, ulardan hadislar bo?yicha saboq oladi. Bu vaqtda Rasulullohning sahobalari, sahobalarning izdoshlari turli mamlakatga tarqab ketgan edilar. Shunday sharoitda Muhammadning hadislarini to?plash turli shahar va mamlakatlarga borishni taqozo qilar edi.

Bir necha tarixchilarning ta?kidlashicha, Imom Buxoriy Hijoz, Makka, Madina, Toif, Jiddaga qilgan safarlari 6

yil davom etgan. So?ng Basra, Kufa va Bag?dodga safar qiladi. Shom va Misrga o?tadi. Bundan tashqari Xuroson, Marv, Balx, Hirot, Nishopur, Ray, Jibol kabi shaharlarda bo?lib, bu shaharlardagi olimlardan saboq oldi va hadislar to?pladi.

Imom Buxoriyning asarlari orasida eng mashhur bo?lgani "Al-jome? as-Sahih"dir. Undan tashqari tarixiy voqealar va shaxslarni chuqur tahlil qiladigan, hadis ilmining asoslaridan bo?lgan ilmlarga oid bir qator o?ta ahamiyatli kitoblar yozdi. Imom Buxoriyning ilmiy ahamiyati yuksak bo?lgan bir nechta asarlar tasnif qildi: „Al-jome? as-sahih“, „Al-adab al-mufrad“, „At-tarix al-kabir“, „At-tarix as-sag?ir“, „At-tarix al-avsat“, „At-tafsir al-kabir“ „Birrul volidayn“, „Asmo as-sahoba“, „Kunyalar“ va boshqalar. Ular orasidagi „Al-jome? as-sahih“ asari islom olamida Qur’ondan keyingi eng muhim manba sifatida e?zozlanuvchi manba hisoblanadi.

Imom Buxoriyning hadislar to?plash borasidagi qo?ygan shartlari boshqa muhaddislarning shartlaridan ko?ra aniqroq bo?lgani sababli „Al-jome? as-sahih“ asari „Eng ishonchli hadislar to?plagan“ nomiga sazovor bo?lgan. Muhaddislar hadislarning roviylarini o?zaro uchrashganlari ehtimoli mavjud bo?lsa shunga kifoyalanishgan, ammo Imom Buxoriy eshitgan hadislarining roviylari o?zaro uchrashganini alohida ko?rgan guvohning e?tirofini ham shart qilib qo?ygan. Bunday shart boshqa muhaddislarda uchramaydi. Hofiz ibn Xajar al-Asqaloniyning hisobiga ko?ra „Al-jome? as-sahih“dagi hadislarning soni 7397 tani tashkil etadi. Bular orasida takrorsizlari 2602 tani tashkil qiladi. Izohlar, roviylarning ixtilofi va ilovalarni qo?shilsa, kitobda keltirilgan hadislar soni 9082 taga yetadi.

Aynan Imom Buxoriy tufayli Movarounnahr hududida IX—XII asrlarda ko?plab hadisshunoslik maktablari shakllandi va muvaffaqiyatli faoliyat yuritdi. Hozirgi kunda olimning asarlari dunyoning o?nlab tillariga tarjima qilingan va islom dunyosida uning ijodidan ko?plab ilmiy tadqiqotlarda foydalanib kelinadi. Xorijiy yurtlardagi safardan keyin Buxoroga qaytgach, hadis ilmini targ?ib etishga kirishadi. Ul zotning bu sa?yu ko?chishlari bu vaqtda Buxoroda hisoblanadi. Bu asar Hindiston va Qohirada chop etilgan. Buxoriy yaratgan „Kitob al-favoid“ („Foydali ashyolar haqida kitob“), „Al-Jome? al-kabiyr“ („Katta tayanch“), „Xalq af’ol alibod“, („Alloh bandalari ishlarining tabiati“), „Al-Musnad al-kabiyr“ („Katta tayanch“), „At-tafsir al-kabiyr“ („Katta tafsir“), „Kitob al-xiba“ („Xayr-ehson haqida kitob“) va boshqa asarlarning ba?zilari bizgacha yetib kelmagan, ba?zilari jahonning turli mamlakatlari kutubxonalarida saqlanayotganligi haqida ma?lumotlar bor.

Buxoriyning boshqa asarlari orasida „Tafsir alQur’on“ („Qur’on tafsiri“) kitobini ham alohida ta?kidlash kerak. Buxoriy asarlari musulmon dunyosining barcha madrasa va dorilfununlarida payg?ambar (as) sunnatlari bo?yicha asosiy darslik, qo?llanma hisoblanadi. Jamoat arboblari, olimu ulamolar va din peshvolari Buxoriy asarlariga tayanib ish tutadilar. Istiqlol sharofati bilan Buxoriyning o?lmas merosi el-yurti bag?riga qaytdi. O?zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining „Imom al-Buxoriy tavalludining hijriy-qamariy taqvim bo?yicha 1225-yilligini nishonlash to?g?risida“gi qarori (1997-yil 29-aprel) asosida Buxoriyning ilmiy merosini o?rganish va targ?ib qilish, xotirasini abadiylashtirish borasida katta ishlar qilindi. 1998-yil 23-oktabrda Samarqandda yubiley to?y-tantanalari bo?lib o?tdi.

Alloma abadiy qo?nim topgan Chelak tumanidagi Hartang qishlog?ida ulkan yodgorlik majmui ochildi (qarang Buxoriy yodgorlik majmui). Buxoriyning boy ma?naviy merosini chuqur o?rganish va keng targ?ib qilish maqsadida O?zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning tashabbusi bilan Imom al-Buxoriy xalqaro jamg?armasi tuzildi (1998-yil 4-noyabr; raisi Zohidillo Munavvarov). Jamg?armaning asosiy vazifasi Qur’oni karim va Buxoriyning „al-Jome as-sahih“i tarjimalarining akademik nashrlarini tayyorlash, buyuk islomshunoslar ilmiy merosini tadqiq etish, diniy-falsafiy mavzularda ilmiy anjumanlar o?tkazish va shular yordamida yosh avlodni milliy an?analarimizga sadoqat ruhida tarbiyalashdan iborat. 2000-yildan boshlab mazkur jamg?arma o?zining ma?naviy-ma?rifiy, ilmiy-adabiy „Imom alBuxoriy saboqlari“ jurnalini nashr eta boshladi. Jurnal xalqimizni milliy-ma?naviy merosimizdan bahramand etish, milliy, diniy qadriyatlarning sog?lom idrok etilishiga yordam berishni o?z oldiga maqsad qilib qo?ygan.

O?zbekistonda Buxoriyning xotirasi munosib tarzda abadiylashtirilgan. Toshkent Islom institutiga Buxoriy nomi berilgan. Buxoriyning hayoti va ijodiga bag?ishlab bir necha tillarda kitob-albom, 2 qismli film (1995), „Hadis ilmining sultoni“ 4 qismli kinoqissa (1998) yaratilgan.VA u vafot etagldi.

- Al-Adab al-Mufrad (Adab durdonalari), T., 1990;

- Hadis [AlJomi’ assahih], 1—4 j.lar (2nashri), T., 1997.

2023-08-30 16:28:07